

जनयुद्ध र परिवर्तित लैङ्गिक भूमिका : रुकुम पश्चिमको एक अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालयको समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत समाजशास्त्र
विषयको स्नातकोत्तर उपाधिको आंशिक आवश्यकता पूरा
गर्नका लागि प्रस्तुत गरिएको शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता

मेनका गिरी

रोल नं. २३

रजिष्ट्रेशन नं : ९-२-६७६-५९-२०१२

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०८०

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाण्डौ

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय कीर्तिपुर क्याम्पसको समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपूर्ति गर्न मेनका गिरीले तयार पारि पेश गर्नु भएको शोधपत्र “जनयुद्ध र परिवर्तित लैङ्गिक भूमिका : रुकुम पश्चिमको एक अध्ययन” शिर्षकमा मेरो प्रत्यक्ष निर्देशनमा रहि अत्यन्त मेहनत र लगनशिलताका साथ तयार पार्नु भएकोले प्रस्तुत शोधपत्रको मुल्याङ्कनको लागि सिफारिस गर्दछु ।

.....
उप-प्रध्यापक केशव राज सिलवाल

शोध निर्देशक

त्रिभुवन विश्वविद्यालय केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाण्डौ

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाण्डौ

स्वीकृती-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय कीर्तिपुर क्याम्पसको समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तको निमित्त मेनका गिरी द्वारा तयार गरि त्रिभुवन विश्वविद्यालयको समाजशास्त्र विभागमा प्रस्तुत “जनयुद्ध र परिवर्तित लैङ्गिक भूमिका :रुकुम पश्चिमको एक अध्ययन” शीर्षकमा लेखिएको विषयक शोधपत्र उक्त उपाधि प्राप्त गर्नका लागि उचित ठहरिएकोले स्वीकृति गरिन्छ ।

शोध मूल्यांकन समिति

हस्ताक्षर

डा. युवराज लुङ्गटेल
(विभागीय प्रमुख)

.....

उप-प्रध्यापक केशव राज सिलवाल
(शोध निर्देशक)

.....

डा.दिपेश घिमीरे
(बाह्य निर्देशक)

.....

मिति : २०८० / /

कृतज्ञता ज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालयको समाजशास्त्र केन्द्रीय विभागका उप-प्रध्यापक केशव राज सिलवाल ज्युको मार्गदर्शनमा यो शोधपत्र पेश गर्न पाउँदा मलाई निकै खुशि लागेको छ । उहाँको अमूल्य पर्यवेक्षण र उपयोगी मार्गदर्शनको म हृदयदेखी कदर गर्दछु । प्रारम्भिक मार्गदर्शनका लागि डा. गुमानसिंह खत्री र विभिन्न समयमा मेरा जिज्ञासाहरूमा बहुमूल्य सुभावा दिनुहुने समाजशास्त्र विभागका सबै सदस्यहरूलाई र विभिन्न क्षेत्रबाट मलाई सहयोग गर्नुभएको प्रिय दाईहरूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै, समाजशास्त्र केन्द्रीय विभागका विभाग प्रमुख डा. युवराज लुइँटेल र मेरो यस शोधपत्रका बाह्य निर्देशक डा.दिपेश घिमीरे ज्यू प्रति पनि कृतज्ञता ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

पश्चिम रुकुमको स्थलगत भ्रमणका क्रममा तथ्याङ्क सङ्कलनमा सहयोग गर्नुहुने आठबिसकोट नगरपालिकाका मेयर गोरखबहादुर केसी “संदेश” र उहाँको कार्यलयमा आबद्ध अन्य सदस्यहरूप्रति पनि म आभारी छु । आठबिसकोट नगरपालिकामा फिल्डवर्कको क्रममा मेरो बसाइको खर्च जुटाउनको लागि श्री गोरख केसीले आर्थिक सहयोग गर्नुभएको कुरा मैले बिर्सनु हुँदैन । बिना कुनै हिचकिचाहट मेरा सबै प्रश्नहरूको जवाफ दिनुहुने सबै उत्तरदाताहरू प्रति आभारी छु ।

अन्त्यमा, यो शोधकार्य तयार पार्ने क्रममा आवश्यक सुचना, पुस्तक र सन्दर्भ सामाग्री प्रतिवेदन उपलब्ध गराउने र प्रत्यक्ष , अप्रत्यक्ष रूपमा यस कार्यमा सहयोग गर्नुहुने सबैप्रति कृतज्ञता प्रकट गर्न चाहन्छु ।

शोधकर्ता

मेनका गिरी

किर्तिपुर, २०८०

विषयसूची

सिफारिस पत्र	क
स्वीकृती-पत्र	ख
कृतज्ञता ज्ञापन	ग
विषयसूची	घ
संक्षिप्त शब्दहरू	छ

अध्याय -१

परिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमी	१
१.२ समस्याको कथन	३
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	४
१.४ अध्ययनको औचित्य	४

अध्याय-२

पुर्वसाहित्यको पुनरावलोकन

२.१ व्यवहारिक समिक्षा	६
२.१.१. विश्वमा महिलाको अवस्था	६
२.१.२. नेपालमा महिला आन्दोलनको इतिहास	८
२.१.३. माओवादी जनयुद्धको परिचय, उद्देश्य र समय अवधि	११
२.१.४. माओवादी जनयुद्धमा महिला सहभागिता	१२
२.१.५. राजनीतीमा महिला सहभागिता	१७
२.१.६. जनयुद्ध र महिला शसक्तीकरण	१९
२.२ सैद्धान्तिक समिक्षा	२३
२.२.१. मार्क्सवाद / मार्क्सवादी नारीवाद र विभिन्न नारीवादहरू	२३
२.२.२. लैङ्गिक श्रम विभाजन	२८

अध्याय -३

अनुसन्धान विधी

३.१. अनुसन्धान ढाँचा	३३
३.२. तथ्याङ्कको प्रकृति र श्रोत	३३

३.३. अध्यन क्षेत्रको छनोट	३३
३.४. नमुना छनोट	३४
३.५. तथ्याङ्क संकलनको विधि	३५
३.५.१. गहन आन्तरवार्ता विधि	३५
३.५.२. मुख्य सूचनादाता अर्न्तवार्ता	३६
३.५.३. अवलोकन विधि	३६
३.६. तथ्याङ्कको विश्लेषण	३७
३.७. अध्ययन सिमा	३७

अध्याय -४

माओवादी जनयुद्ध, महिला सहभागिता र महिलाको अवस्थामा आएको परिवर्तन

४.१. उत्तरदाताहरूको पृष्ठभूमि	३८
४.२. माओवादी जनयुद्धमा महिलाको सहभागिता र अनुभव	४०
४.३. महिलाहरू जनयुद्धमा प्रवेश गर्नुको कारणहरू	४४
४.३.१. लैङ्गिक असमानता	४५
४.३.२. राजनीतिक सशक्तीकरण	४६
४.३.३. सामाजिक उत्पीडन	४७
४.४. लैङ्गिक सम्बन्धमा माओवादी जनयुद्धले ल्याएको परिवर्तन	४९
४.४.१. घरेलु कामवाट छुटकारा	५१
४.४.२. नेतृत्वदायी भूमिका	५२
४.४.३. महिलाले गर्न सक्छन् भन्ने देखियो	५४
४.४.४. महिलाहरूलाई सञ्जालका अवसरहरू	५५
४.४.५. महिलाको अवस्थाको ज्ञान	५६
४.४.६. महिलाहरू लडाइँमा प्रत्यक्ष सहभागी	५७
४.४.७. परिवर्तन भएका लैंगिक सवालहरू	५८
४.४.८. परम्परागत लिङ्ग मापदण्डहरूमा भएका परिवर्तन	५९
४.४.९. मूल्य मान्यतामा आएका परिवर्तनहरू	६०

अध्याय : पाँच

बृहत्त शान्ति सम्भौता र लैङ्गिक सम्बन्धमा आएको परिवर्तनको दिगोपना

५.१. माओवादीको शान्तिपूर्ण अवतरण	६५
५.२. क्यान्टोनमेन्टमा महिला लडाकुहरु	६६
५.३. शान्ति सम्भौतापछि महिला लडाकुहरुको संघर्ष	६६
५.३.१. महिला लडाकु र सामाजिक संघर्ष	६७
५.३.२. महिला लडाकु र आर्थिक संघर्ष	६८
५.३.३. महिला लडाकु र राजनीतिक संघर्ष	६९
५.३.४. रोजगारको सिलसिलामा बसाइसराइ र वैदेशीक रोजगार	७०
५.३.५. समाजमा जातियता भेदभाद कायम	७०
५.४. शान्ति सम्भौता पछि महिला पूर्वलडाकुको जिवनभोगाई र अनुभव	७१
५.५. परिवर्तन भएका लैंगिक सवालहरुले पाएको वा नपाएको निरन्तरता	७७
५.६. महिलाहरुले भोगेका समस्या र चुनौतीहरु	७८
५.७. माओवादी पार्टी प्रति वितृष्णा आउनु	८०
५.८. लैङ्गिक सम्बन्धमा जनयुद्धले ल्याएको दिगोपना	८०

अध्याय: छ

सारांश र निष्कर्ष

६.१. सारांश	८२
६.२. निष्कर्ष	८७
सन्दर्भ सामग्रीहरु	८९
प्रश्नावली	९३

संक्षिप्त शब्दहरू

नेकपा (माओवादी)	:	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी)
पी.एल.ए	:	पिपुल लिबरेसन आर्मी(जनमुक्ति सेना)
यु.एन.	:	संयुक्त राष्ट्र सघ
सी.पी.ए.	:	विस्तृत शान्ति सम्झौता
आइएनजीओ	:	अन्तरराष्ट्रिय गैर-सरकारी संगठन
एनजीओ	:	गैर-सरकारी संस्था
के.त.वि.	:	केन्द्रीय तथ्यांक विभाग